

még a háború előtt érte el a tetőpontját, 1930 óta pedig egyenesen csökken. Jóllehet 1881 óta 2 millióval emelkedett a létszámuk, ugyanezen idő alatt 60%-kal csökkent a járadékból élő franciák száma, mert míg 1881-űn 975 ezer rentiert tartottak nyilván, addig 1926-ban már csak 400 ezret. Ma a francia népnek csupán 1%-a rentier, ami természetesen nem zárja ki, hogy 8-10 millió azoknak a franciáknak a száma, akik értékpapirokkal rendelkeznek. Az értékpapírok e demokratizálódása igazolja, hogy az egyes francia ma átlag sokkal szerényebb értékpapir vagyonnal rendelkezik, mint azelőtt, ami lehetlenné teszi a járadékból való megélést, minek következtében a felügyelő tanácsokban elveszett a szavazata s egyáltalán nincs módja ellenőrizni a fináncoligarchiát. Míg 1881-ben 100 felnőtt ember közül 44 dolgozott a szó legszorosabb értelmében, addig 1911-ben már 53. Ennek azonban vannak következményei is. Míg a polgárság felső rétege érdekei képviselőit a kapitalista vezetők kezébe tette le, adóig a kispolgárság (hivatalnokok, alkalmazottak, tanítók, stb.) a szocialista szakszervezethez (C. G. T.) csatlakozott (köztük valamennyi állami hivatalnok fele, s az állami vállalkozások munkásainak egyharmad része, akik közül egy további harmad a baloldali szakszervezet tagja.) Ezek szerint számos jel utal a középosztály gazdasági felmorzsolódására, minek következtében a francia állam hagyományos támasza az ellenzék oldalán áll. A francia „polgár” a valóságban már gyakran „proletár” s a klasszikus értelmezésű polgár már nem jelenti egész Franciaországot. (M. V.)

LOUIS BERTRAND: HITLER (Fayard, Paris 1936)

A könyv tulajdonképpen a szerző egyik legutóbbi nürnbergi nemzetiszocialista pártnapon szerzett benyomásait tartalmazza. Ezek a benyomások azonban túlnőnek önmagukon s a jobboldali német-francia megértés ujabban sűrűn emlegetett ideológiájává szélesül. A szerző maga jámbor katolikus, aki sokat foglalkozott Szent Ágoston életével; ezenkívül royalista, bár nem tartozik a mozgalom apostolai közé. Idáig XIV. Lajosról írt könyvével s egy Spanyolországról írt történeti munkával tűnt fel. 1934 óta Hitler francia apologetái közé tartozik. Érdemes füzetét figyelemmel átlapozni.

Bertrand mindig francia nacionalista volt. Őt is, mint számos kortársát, erősen befolyásolta Maurice Barres. XIV. Lajosról írt könyve a francia imperializmus törekvései mellett tör lándzsát. Ebben a füzetében azonban mintha mindezekről elfeledkezne. „A versaillesi diktátum” és „a német népet ért szégyen”, valamint a „papirrongyot jelentő szerződések” közismert német téziseit, amiket Bertrand eddig oly hevesen visszautasított, most nemcsak elfogadja, hanem egyenesen dicsőíti. „Igenis el kell ismernünk: — mondja — még sohasem kezelték legyőzött nemzetet hasonlóan. A győztes megtiltott neki mindent, még a felemelkedés lehetőségét is. Azt is elismerjük, hogy a németek, ha győznek, minden bizonnyal ránk is hasonló, vagy talán még súlyosabb feltételeket szabnak ki. De nem ők voltak a győztesek és így nem vádolhatók az előbbiekkal. Mi és a szövetségeseink mérték ki rá azokat a feltételeket, amelyek példátlanok a történelemben s legfeljebb Tamerlan korának szellemével hasonlíthatók össze.”

Ezekkel a tételekkel Bertrand elítéli Clemenceaut és Poincaré, a cári Oroszországgal kötött szerződést és a hármass entente-ot s megtagadja az 1918-beli polgári Franciaország győzelmét és azt az egész eszmévilágot, amely a szedáni vereségtől az állam és a társadalom ujjaerő-

sődéséhez vezetett. Sőt a „nap- király” történésze, aki úgy véli, hogy megtalálta „ napdiktátort”, még tovább megy:

„Vajjon nem naivitás **Hitler** szemére vetni, hogy széttépte a versaillesi szerződés katonai záradékát, ha megtehetette büntetlenül? Mióta respektálnak olyan szerződéseket, amiket a torokra tett késsel kellett aláírni? Mi magunk vajjon nem téptük szét a frankfurti szerződést, amikor azt a fegyver erejével megtehettük?”

Uj és meglepő ez a francia nyelv! Ettől már igazán nem áll messze az egész háború utáni francia biztonsági szerződés-rendszer elvetése. Mindezek helyébe Bertrand egyetlen egy pótlékot ismer: Hitlert, aki egyedül érvényes s aki Franciaország számára a legnagyobb lehetőségeket nyújtja. A maga védelmére azonban szükségesnek tartja a következőket felhozni:

„Mivel a legdicséretreméltóbb szándékot is könnyű beszennyezni, kifejezetten megállapítom itt, hogy egyáltalán nem vagyok nemzetiszocialista. Egy francia nemzetiszocialista különben is, szerintem, teljes lehetlenség. Mindazonáltal mindenre fel vagyok készülve. Voltam Nürnbergben, de csak azért, hogy biztos ítéletet alkossak magamnak. Ugy vélem, hogy ez minden hazafi kötelessége „aki valamiféle befolyást gyakorol a közvéleményre.” Ezek a sorok azonban csak azért oly' kimértek, hogy annál hatásosabban csapjanak át a lelkesedésbe: „Amint hire kél, hogy jön a Vezér, az embertömegek eléje rohannak... Ki kell jelentenem: még életemben nem éltem át a lelkesedés hasonló örvénylését. S kérdem, melyik uralkodót, melyik nemzeti hőst ünnepelték oly' tisztelettel, oly' szeretettel és oly' istenítéssel, mint ezt a férfit, azt a barnaingú szerény férfit, aki nagy kísérete élén, mint valami király, mindig megőrzi munkás külsejét. Ez tényleg valami más, mint népszerűség: ez vallás. Hitler csodálói szemében próféta és az istenség megnyilvánulása...”

Füzete más helyén elismeri Bertrand, hogy a hitlerizmus a politikai cselekvés főszeközének az erőszakot tartja s hogy ez a játék veszélyes s talán Franciaország léte forog kockán; mindezek ellenére a Hitlerrel való szövetséget propagálja, s ebben annyira megy, hogy a német vereségtől s a francia-orosz-kisantant koalíció győzelmétől visszaborzad, mert az Európa bolsevizálását jelentené.

Egy világháború előtti diplomata nemrégiben a következőkre figyelmeztette Bertrantot: „Vigyázzon! Hacsak egy kicsit enged a Hitler-Németországnak, úgy megérheti, hogy Franciaország ugyanabba a helyzetbe kerül, amilyen helyzetbe Spanyolország került Franciaországgal szemben Napoleon korában. Először semlegességet, azután kölcsönt, végül fegyveres együttműködést követel majd Franciaországtól s a legiszonyúbb kalandba viszi...”

És mit válaszolt erre Bertrand? A válasz: — egy erős francia rendszernek nincs mitől tartania s csak az átkozott demokratikus kormányokat érheti baj.

A Bertrand-féle hang ma korántsem egyedüli Franciaországban.

(K. M.)

GABRIELE D'ANNUNZIO: ÜZENET MUSSOLINIHEZ A MEGBOSSZULT ADUA 40. ÉVFORDULÓJÁN

Az 1896. március 1-i aduai csatavesztés negyvenedik évfordulóján G. D'Annunzio egy hosszú „üzenetet” küldött Mussolinihez, melyet a szankciós rezsimben 6 oldalra leredukált olasz napilapoknak szószerint le